

SÅRBARHETENS POLITIK

Femmefigurativa fragment till en nation av feminister

ULRIKA DAHL

Bakom det röda draperiet

Jag hade tilldelats ett ärevärdigt uppdrag: att tala på den nationella genuskonferensen i Göteborg i november 2012, i den delen av programmet som var öppet för allmänheten. Förberedelserna präglades alls inte av den känsla av stolthet och betydelse som en kanske tänker sig att en sådan inbjudan bör generera. Den växande oron över det omöjliga i uppdraget att tala till "alla" och kring den gamla knäckfrågan "aktivism och akademi" innehöll alls inga löften om misslyckandets queera konstform som exempelvis Judith Halberstam¹ lovordat, och den avfärdades dessutom av en omtänksam omgivning som unisont verkade övertygad om att det skulle gå utmärkt, ty jag var ju trots allt så rysligt kapabel.² Ett dödläge infann sig.

Kulturteoretikern Ann Cvetkovich har nyligen beskrivit "den särskilda form av panik och ångest som den nyliberala akademien föder och som kan leda till vad som kan kallas depression; känslan av att du ingenting har att säga, eller att du inte kan säga det du vill säga, eller att du har något att säga men det är inte viktigt nog eller smart nog".³ När jag såg mig omkring, insåg jag att min känsla inför uppdraget och i allmänhet inte var något individuellt tillstånd, utan snarare tycktes denna depression vara en offentlig känsla som delades av kollegor och vänner, både i akademien och utanför.

Hur annars ska vi förstå att nästan varje möte, varje samtal, tycks börja med talet om arbetsbördan, om stressen, om värkande kroppar, oro, sömnlöshet och en känsla av misslyckande i alla prestationsförsök? Vad är det att vara i linje med arbetslinjen? Vad gör det paradoxala tillståndet av att vara kritisk till och samtidigt "tvingas" leva upp till och förkroppsliga de nyliberala kraven på konkurrens, tävling och prestation, mellan individer och ibland även institutioner

med oss? Vem är ”karriärsfeministen” som det ibland talas om, hon som ständigt tävlar och mäter sig, hon som alltid tycks vara någon annan, på någon annan plats, men som alla tycks kämpa mot, utan att någonsin se talet om henne som ett uttryck för just konkurrenslogik? Var, undrade jag, kommer känslorna av misslyckande och inre kritik ifrån?

Depression, skriver Cvektovich, är ibland en kollektiv reaktion och effekt av en historia präglad av diskriminering, orättvisa, förtryck. I försöken att samla dessa (o)möjliga tankar tog en slags öppning form och en (illa) rimmande vers växte fram och blev till ett ömt pansar där och då, en agitation, en reflektion som vittnade om en position, som hade ett beat som kanske inte når ända hit, men som är skriven med flit.

Allt ljus på genus

*Det var en kväll då allt ljus var på genus,
men där framför den röda ridån stod ingen genius;
snarare en blondin i rött helt utan ”Genus kan du vara själv, din fitta”-humor
som Jonas.*

*Visst alla feministhatare: jag kan vara en fitta,
varsågod, det är bara att titta,
jag tänker med musen och har ofta nog av både heteromän och bögar läst lusen.
Men vad gör vi när Gardell tar kvinnorna ur homohistorien med bästsäljande
skalpell*

*och samtidigt ger queerfeministerna en slicktest-appell?
För mig är queer inte E-type som i mossigt åttiotal,
det är bara F-type; feminist, flata, femme och fel sorts ideal.
Jag ser inga framsteg i Tobias volymer och flagga,
så tro mig när jag säger du får kalla mig för haggga;
jag är fejkblondin, inte blåögd bara brinnande röd;
ingen rasistisk moderat som är ’b’ kommer någonsin ha mitt stöd.*

*Ändå: min femme-figur den svertas, inte så tuff och kapabel,
faktiskt ganska sårbar och rätt så miserabel.
Hur kan feminismen någonsin sätta en talare på piedestal - vad ska hon säga,
vilka val?*

*Aktivisten mindes marscher, nätter och brandtal,
genusläraren hon längtade tillbaka till sin undervisningssal,
forskaren och skribenten ville hellre ha lågmälda samtal.*

*Ett hedersuppdrag som detta, det kunde bara floppa,
så andas djupt och blunda, det är bara att hoppa.
Testa vart en avskalad och lågmäld läsning leder,
och vad anakronistisk écriture femme-inine gör med ens så kallade (forskar och aktivist) heder.*

*För låt oss tala klarspråk det är hedern som står på spel,
när forskares arbete utvärderas och det ska hittas fel.
Och det är knappast bara i vår akademi
som vi ständigt sätter tilltron till "meritokrati".
Men kära systrar vet ni, jag skiter i mitt CV
– och om jag ville tävla skulle jag välja reality-teve.
Det är ju den som lärt oss att sälja ut våra vänner,
och inför hela landet berätta vad vi känner.
Den som ständigt säger oss att ensam det är bäst,
och att the biggest loser är den som bantat mest.
Jag säger: alla förlorar när vi krävs att gå över lik,
"This bridge called my back" är för mig ingen historierelik.*

*Allt ljus på genus, det handlar om kollektivet och det borde riktas mot förbundet och sekretariatet –
Eller kanske på om och hur våra titlar och böcker hjälper det rasifierade feminiserade prekarariatet.*

*För när allt ljus på genus är en vit docentkvinna,
är det knappast slumpen som fått henne att "vinna".
Hon som står här nu riktar sitt ljus på antirasism,
hon vill stå med hjältarna i kampen mot ökande fascism.
Affektiv solidaritet är för mig principen genom livet,
men tro mig kära vänner det kan aldrig tas för givet.
Motståndsmédvetande är vardaglig praktik,
mycket mer utmanande än opportunist-taktik.*

*Jag frågar vad betyder det i den här nyliberala tiden,
att en våg av globala massprotester gav pris till individen?
När ett år av mobilisering leder till att Time's person of the year*

*blir till EN ensam "protester", som faktiskt krävde mer?
Hon vill just ha mer än fokus på individens lycka,
men kampen mot rasism, kapitalism och imperialism den kunde de inte trycka.*

*Allt ljus på genus visar att vi alla gör succé,
i ständiga utvärderingar och med all vår renommé.
Så kära fina studenter som gör alla aktivistiska under,
på genus kommer ni aldrig att vara kunskapskunder.
Läs och skriv och gråt, säg till varandra ibland förlåt,
tänk om, tänk mer och tänk nytt – feminism är mycket mer än vad grupp
åtta betytt.*

*Och kom ut som han och hon och både hen och den,
men glöm för gudinnans skull inte vad det betyder sen.
Inte inkom för er själva och er unika situation,
utan vad ni gör för andra utifrån er position.
Låt oss vara tydliga: aktivism är att tänka med många,
inte att bråka om vad av H, B, T och Q som mest med normen nu ska krångla.*

*Många är vi nu som vill snacka genus och intersektionalitet;
och ändå när vi räknar kroppar är genus ett medelklasshav av vithet.
Käraste vänner intersektionalitet är inte Pippi Långstrumps spunk,
inte är det heller någon självupptagen runk.
Vi har alla ansvar och jobb här att utföra,
om vi ska få feminismen och forskningen att beröra.
Allt det som vår värld nu står så förvånad inför,
liten skär och Play, tårtor och en döv ministerkör.
Vi är ofta good girls, vi sliter ju som djur;
och vi måste fortsätta spränga språkets bur.
Låt oss vara ense om att inga rop ska skalla,
där svaret på globala nyliberala akademiska krav är svenska åt oss alla,
nej, vi vill ha solidaritet över alla gränser inshallah –
låt oss istället bekämpa varje sverigedemokratisk kör av shalala.
För säg mig ni som kan vilka är de idéer som är "svenska" i vårt fält,
vilka är nu "vi" här i genusvetenskapens tält?
Jag kan inte säga att my american history alltid där passar in,
även om jag checkar många privilegieboxar i den där hierarkin.*

Låt oss vara tydliga, här importeras inte några "utländska rasbegrepp" och queerteorier, våra antirasistiska tänkare är inte några nyanlända utländska anomalier. Nej, Jimmie och hans trupper visar fler än fem fel med kunskapsgränsande geopolitik – as a woman one has no country; våra idéer spränger gränserna för svensk identitetspolitik.

Prestation i tävlingsform har som Anna Lundberg påpekat i en lysande meditation⁴, blivit viktigare än varje hoppfull aktivistisk ambition och möjlig motståndsfiktion.

Ska vi nu prestera så låt oss snacka form; låt oss tillsammans fortsätta att utmana vetenskapens torra vita medelklassnorm.

Vem är du att snacka tänker ni väl nu, du står ju där på scenen, vi borde skrika bu. Tro mig när jag säger att jag önskar att jag slapp, för jag har tappat både ord och papperslapp; men mest av allt så är jag så fucking jävla trött, på all rasism mina älskade varje dag har mött, och ännu mer på vitingar som tror rasismen angår andra, som hellre tydligen helt ensamma på den vita vägen vill vandra. Vi är här tillsammans så låt oss ta bättre hand om varandra.

Sårbarhet

Var går gränsen mellan det privata och det offentliga? Det kreativa och det sakgranskningsbara? Vad gör en text eller en tanke eller en känsla vetenskaplig? I boken *An Archive of Feeling: Trauma, Sexuality and Lesbian Public Cultures* skriver Ann Cvektovich att "en femme som tillåter sig själv att vara sårbar tar bort det lager av hårdhet som hon kanske annars bär i en homofobisk och sexistisk kultur som säger att hennes begär är skamliga eller som inte begriper skönheten i queer femininitet."⁵ Jag ryser varje gång jag läser detta citat – för visst kan teoretiska texter beröra oss, inte minst när de slår an en tematisk sträng, i detta fall genom ett decennium av forskning kring intersektionella perspektiv på queera femininiteter och med femmes som vet allt om hur det är att röra sig i en hotfull värld.⁶ Det slår *också* an en sträng i

aktivisten och forskaren i mig; hon som rustat sig och stått på barrikaderna och skrivit brinnande texter, hon som försvarat och mobiliserat, skrivit och agiterat, och hon som säger ja till att tala på en nationell genuskonferens.

Att acceptera sårbarhet, i sig själv, och i världen, kan vara oerhört svårt, trots att sårbarhet ofta beskrivs som det mänskligaste av tillstånd. Sårbarhet, menar Sara Ahmed, är hämmande i det avseendet att ”dess effekt är att säkra femininitetens begränsning i det offentliga rummet, dess överbebolighet i det privata.”⁷ Judith Butler noterar att kvinnor och queers som kollektiv länge har kämpat med hur vi ska hantera vår sårbarhet inför homofobiskt och sexistiskt – och låt oss där också lägga till rasistiskt – våld.⁸ Under hela den moderna historien har feministisk aktivism präglats av ett slags insisterande på agens, handlande, en rörelse för att komma till uttryck, ibland manifesterat i ”we can do it”. Det paradoxala i att *en* persons flexade muskler, eller *en* ”protester” blir symbol för ett *vi* är talande i sig, precis som det är talande att genusvetenskapens institutionalisering och feminismens framgång så ofta leder till att vi sätter enskilda forskare och aktivister på piedestalen.

Med Sara Ahmeds pågående projekt om *willfulness*, envishet och motsträvighet kan vi kanske se den knutna näven som ett envist fortsättande, mot hatströmmen från Ström och andra. Vi har tänkt att genom handlande, helst i massform, och skrivande, helst i upprop underskrivna av många, eller skrivna av någon vi gärna citerar och hyllar – så transformerar vi världen. Det finns så många dagar då det verkligen inte känns så. Detta vet kanske författaren Jonas Hassen Khemiri mer än någon annan i dessa upprivande REVA-tider, sverigedemokratitider, ministerförbistringstider, och vi som läser honom och reaktionerna på hans texter får också dagliga offentliga lektioner i sårbarhetens risker och cynismens allra bästa och mest vänskapligt uttryckta segrar, där gränsen mellan vän och fiende har slutat handla om hur vi använder ord.⁹

Vi skulle kanske kunna säga att sårbarhet är insikten om att vara en del av något, insikten om att ensamhet som både styrka och alienation är en illusion, ett hjärnspöke, en lögn vi gått på. Det är tårar som visar att vi berörs (även om det enkom handlar om medryckning), att de lager av tuffhet som våra ytor ibland förmedlar är långt mycket mer porösa än vi kanske skulle önska, att vi inte är så oberörda, autonoma, så självständiga och så rationella som vi så gärna önskar. Tårar som sårbarhetens, snarare än melodramats uttryck är, det vet vi som är engagerade i antirasistiska feministiska frågor, affektiva och effektiva – även om vi också vet att de långt ifrån alltid är det, eller för alla på samma sätt.¹⁰ Vi vet att vissa

tårar har tvingats torkas med handskar, likaså vet vi att handskar varit kolonialismens färgfixerade sätt att hålla hud vit och borgerlig, liksom vi vet att ursäktandets vita tårar även hos mer eller mindre rasistiska element får långt mer plats än varje normkritisk analytisk ansats.

Feminismen predikar ofta hur vi ska komma bortom sårbarhet; vi lär oss försvara oss, vi går samman och skriker nej eller ja, vi tar natten tillbaka, vi gör direktaktioner och demonstrationer, vi säger att systerskap ger styrka. Även om dessa aktiviteter kan vara både terapeutiska och potentiellt frigörande så hjälper de oss inte alltid att adressera de sätt som saker känns i huden, sätten som hud och dess färgade politik *känns*. Om vi reducerar sårbarhet till hur den definieras och feminiseras, som en fråga om exponering, risk, att utstå attack och kritik, att förlora ansiktet eller de kroppsliga konturerna – och gör allt vi kan för att undvika detta – då reproducerar vi, skulle jag säga, en rationell, autonom, liberal föreställning om vad det är att vara en individ; stark, hård, kapabel och oberörd, och gör sårbarhet som feminiserat tillstånd till brist. Om vi avfärdar det, förlöjligar det, kallar det anakronistiskt eller naivt eller banalt att tala om så rustar vi oss med hårdhet, historielöshet och cynism.

Som alltid är det för mig femmefigurer som begripliggör det kroppsliga och affektiva, det som ibland går utanför, inte som i *före* men däremot *bortom*, det jag kan teoretisera. Författarinnan Dorothy Allison sa en gång i en keynote på en femmekonferens att ”avundsjuka, otillräcklighet och skam är våra villkor, det är där vi bor, det är sprickan i vår själ”.¹¹ I det ögonblicket antog en nation av handlingskraftiga femmes sårbarhetens form och sprickan blev vad som formade både femmesubjektet och hennes rörelser. Är det möjligt att beskriva och vara i det tillstånd mellan sårbarhet och tuffhet som ord och kroppar kan skapa tillsammans, att ta det som utgångspunkt för att tala om femininitet och femme men också om feminism och forskning i det rasistiska folkhem vi nu bebor? Vilka aktivistiska verktyg har vi för att göra känslor av politisk depression, otillräcklighet och skam till något som vi kan tänka vidare ifrån snarare än vända inåt mot oss själva, i enlighet med den radikalindividualistiska tid vi lever i?

Som ett svar och en bot på den politiska depression som råder, såväl i akademien som i världen i stort menar Ann Cvektovich att vi måste verka för att skapa utrymme för galna tankar att få bli intellektuella projekt, sammanhang och rörelser.¹² Arbetet med boken *Skamgrepp: Femme-inistiska Essäer*, liksom med att formera kritiska femininitetsstudier med andra, har för mig varit ett sådant rum, både utanför, i och genom tiden. En önskan att föra det förflutna, det biomytografiska och det affektiva in i

samtiden, ett trotsigt insisterande på att vi, feminister och akademiker, måste fortsätta skriva på andra sätt och om andra världar, för våra egnas, varandras och inte minst våra studenter och doktoranders skull. Det är ett sårbart projekt, det kan precis som varje tal och föreläsning, floppa.

Precis som Dorothy Allison önskar jag ibland att det är möjligt sitta helt stilla tillsammans, med all den farliga marken som inte bara finns runt men också mellan och i oss, ibland eller ofta. En mark som också är avgörande i konstituerandet av ett sårbart, ömt och differentierat *vi*. För Cvetkovich kan det dödläge som både politisk depression och känslor av otillräcklighet skapar också skapa öppningar. Med Dorothy Allison vill jag se sprickan i själen, världens och vår egen, inte bara som ett sår; utan som början till något annat – ty kanske är det precis där, i sprickan som allt ljus kan komma in.

Ulrika Dahl är kulturantropolog och docent i genusvetenskap vid Södertörns högskola. E-post: ulrika.dahl@sh.se

Noter

- 1 Judith Halberstam: *The Queer art of Failure*, Duke University Press 2011.
- 2 Mitt varmaste tack till min älskade Mary som alltid ställer de viktiga frågorna och till de nära och kära, utan vilkas kollegialitet och pepp jag aldrig hade kunnat leverera denna key note eller göra något alls; ni vet vilka ni är. Tack också till TGVs redaktörer för mångårigt gott samarbete och för uppmuntran att publicera detta.
- 3 Ann Cvetkovich: *Depression: A Public Feeling*, Duke University Press 2012, s. x, (min övers.).
- 4 Se Anna Lundberg: "Grossly Inadequate: Feminist Figurations, Neo-liberal Governmentality, and Comic Culture", *NORA* 2012:4.
- 5 Ann Cvetkovich: *An Archive of Feeling: Trauma, Sexuality and Lesbian Public Cultures*, Duke University Press 2002, s. 65, (min övers.).
- 6 Se bl a Ulrika Dahl: "Ytspänningar: Feminismer, femininiteter, femmefigurationer", *Tidskrift för Genusvetenskap* 2011:1 och "White gloves, Feminist Fists: Race, Nation, and the Feeling of 'Vintage' in contemporary femme movements", *Gender, Place and Culture*, (kommande).
- 7 Sara Ahmed: *The Cultural Politics of Emotion*, Routledge 2004, s. 70, (min övers.).
- 8 Judith Butler: *Undoing Gender*, Routledge 2004.
- 9 Se Khemiris öppna brev till Beatrice Ask och de diskussioner som följde, <http://www.dn.se/kultur-noje/basta-beatrice-ask>.
- 10 Se Ulrika Dahl: "Rapport från Vithetshavet", *Tidskrift för Genusvetenskap* 2010:1-2.
- 11 Se Ulrika Dahl: *Skamgrepp: Femme-inistiska essäer*, Leopard förlag (kommande 2014).
- 12 Cvetkovich 2012, s. 20.